

PARLAGISAS-VÉDELEMI MUNKACSOPORT 2004. ÉVI BESZÁMOLÓJA

A Munkacsoport 2003-2005. évi munkáját az Európai Unió LIFE-Nature programja (LIFE2002NAT/H/8627), valamint a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium támogatja

Együttműködő partnereink:

A Munkacsoport munkájában résztvevő személyek, intézmények

A Magyar Parlagisas-védelmi Munkacsoport munkáját a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Ragadozómadár-védelmi Szakosztálya koordinálja, együttműködve a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalával, valamint az illetékes nemzeti park igazgatóságokkal (BNP, HNP, DINP, ANP, KMNP, FHNP, BFNP) és helyi civil szervezetekkel.

A Munkacsoport terepi adatgyűjtésében a következő személyek vettek részt a 2004-es év során: *Bagyura János, Balázs Tibor, Bartha Csaba, Bedő Péter, Béres István, Bezececzky Árpád, Boldogh Sándor, Borbáth Péter, Czikkora János, Csonka Péter, Darányi László, Demeter Iván, Domboróczki Gábor, Dudás Miklós, Fabók Márton, Fatér Imre, Feldhoffer Attila, Ferenc Attila, Firmánszky Gábor, Fitala Csaba, Fodor István, Forgách Balázs, Frank Tamás, Harmos Krisztián, Horváth Márton, Jusztin Balázs, Kazi Róbert, Kazsu Attila, Klébert Antal, Kleszó András, Kovács András, Kovács András (Fegyvermek), Kozma László, Kozma Péter, Kupai Dávid, Lázár Viktor, Lóránt Miklós, Losonczi László, Majercsák Bertalan, Mihók József, Molnár István Lotár, Németh Ákos, Petrovics Zoltán, Pongrácz Ádám, Puskás László, Seres Nándor, Serfőző József, Solt Szabolcs, Solti Béla, Suta Sándor, Szegedi Zsolt, Széll Antal, Szitta Tamás, Tar János, Tibanyi Gábor, Tóth Imre, Tóth László, Urbán László, Váczi Miklós, Ványi Róbert, Varga Zsolt, Viszló Levente, Zalai Tamás.*

A begyűjtött táplálékmaradványok határozását *Dr. Solti Béla* (Mátra Múzeum) végzi. A parlagisas-védelmi LIFE programot kiegészítő egyedi azonosításra irányuló genetikai vizsgálatokat az Országos Gyógyintézeti Központ, Hematológiai és Immunológiai Intézetének Molekuláris Biológiai Laboratóriumában végezték (*Vili Nóra, Kalmár Lajos és Horváth Márton*). A Nemzetközi Parlagi Sas Levelezőlistát *Kovács András* és *Tamás Enikő* üzemelteti.

A műholdas nyomkövetésben *Bernd-Ulrich Meyburg* (WWGBP), az elpusztult műhold-adós madár megtalálásában pedig *Lubomir Peske* segítette munkánkat. Köszönjük továbbá az MME titkárság (*Drexler Szilárd, Halmos Gergő, Horváth Zsolt, Kovács Imréné, Trautmann Tamás és Vándor Barbara*), az MME Monitoring Központ (*Nagy Károly*), valamint a Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület (RPS) szakembereinek (*Lucia Bobakova, Jozef Chavko, Danko István, Mihók József, Slavka Siryova*) segítségét.

A beszámolót összeállították a programon dolgozó MME alkalmazottak:

Horváth Márton, Kovács András, Demeter Iván, Fatér Imre és Bagyura János

Budapest, 2005. január

Országos parlagisas-monitoring

Az ország területén található valamennyi ismert parlagi sas párnál az előző évek munkája alapján kiválasztott koordinátorok megszervezték az egész éves megfigyelést, összegyűjtötték az adatokat, valamint kapcsolatba léptek a helyi érdekcsoportokkal. A folyamatosan beérkező friss adatok mellett archív adatok is rögzítésre kerültek a parlagisas-monitoring adatbázisban (jelenleg mintegy 7000 rekord). Fokozott adatgyűjtést kezdeményeztünk a fiatal madarak időszakos megtelepedési területein, hogy ezen területeket minél pontosabban behatárolhassuk és védelmi intézkedéseket kezdeményezhessünk.

A 2004-es évben a magyarországi parlagi sas állományt 75-85 pár közé becsültük. A költési kísérletek alakulását az **1. táblázatban**, míg a meghíusult költések, az elpusztult vagy élve kézre került madarak adatait a **2. táblázatban** foglaltuk össze. Összesen 76 aktív parlagisas-territóriumban 71 párt figyeltünk meg, amelyből 7 korábban teljesen ismeretlen volt. 70 fészket foglaltak párban madarak, 63 pár kezdte meg a kotlást, de végül csak 41 sikeres pártól repültek ki fiókák (63 kirepült fióka: 1,54 fióka/sikeres pár – 0,89 fióka/fészkepítő pár).

A korábbi évtizedben megfigyelhető állománynövekedés örvendetes módon tehát tovább folytatódott, azonban a védelem szempontból semmiképpen sem szerencsés, hogy újabb hegyvidéki párok tűntek el (míg 1997-ben 33 ismert hegyvidéki pár volt, úgy 2004-ben már csak 21), valamint, hogy a korábbi évekhez képest meglehetősen alacsony volt a kirepülési siker.

Összesen 32 fiókát gyűrűztünk meg hagyományos alumínium és kék alapon fehér kódos műanyag gyűrűkkel. A 2004. évi 8 színes gyűrűs parlagi sas megfigyelésünkből 4 alkalommal szlovákiai gyűrűt viseltek a madarak. A táplálékmaradványok gyűjtése és határozása tovább folyt, az adatok átfogó publikálását jövő évre tervezzük. A leggyakoribb fajok továbbra is a hörcsög, a mezei nyúl és a fácán voltak (az összes megfigyelt táplálékállat 67%-a ehhez a három fajhoz tartozott, azonban meg kell említeni, hogy a 2 apróvad faj aránya nagy méretű, és így nagyobb megtalálási valószínűségük miatt jelentősen túlbecsült).

A folyamatos ellenőrzések és védelmi intézkedések ellenére 2004-ben 29 költési kísérlet volt sikertelen (az összes fészkefoglaló pár 38,6%-al), minimum 33 tojás és 11 fióka pusztult el a fészkekben. Ez is bizonyítja, hogy az elsősegély jellegű akciók mellett nagy a jogosultsága a megelőző faj- és élőhely-védelmi intézkedéseknek is, hiszen akár mennyit is próbálunk kint lenni terepen, a legtöbbször csak regisztrálni tudjuk a veszteségeket. A nagy számban meghíusult költések okát sajnos az esetek mintegy felében nem tudtuk egyértelműen megállapítani, az azonban világosan látszik, hogy ebben az évben is a költések legnagyobb számban a kotlás közben híusultak meg (17 eset – a kotló párok 27%-a!!!).

1. táblázat: Parlagi sas költési kísérletek alakulása Magyarországon 2004-ben

Év	Becsült állomány	Megfigyelt párok	Fészek-foglaló párok	Kotló párok	Fióka-nevelő párok	Fióka-repítő párok	Kirepült fiókák száma	Kirepült fiókák eloszlása	Átlagos siker 1 (kirepült fióka / fészekfoglaló párok)	Átlagos siker 2 (kirepült fióka / fiókarepítő párok)
2002	61-65		54			38	63	19x1, 13x2, 6x3	1,16	1,66
2003	70-80	66	65	58	45	43	69	22x1, 16x2, 5x3	1,06	1,60
2004	75-85	71	70	63	46	41	63	21x1, 18x2, 2x3	0,90	1,54

Élőhelytípus szerint:

Hegy-vidék	24-27	22	21	19	15	11	14	8x1, 3x2	0,67	1,27
Sík-vidék	51-58	49	49	44	31	30	49	13x1, 15x2, 2x3	1,00	1,63

Nemzeti Park Igazgatóságok szerint:

BNPI	46-48	45	45	42	33	29	45	14x1, 14x2, 1x3	1,00	1,55
BNPI- HNPI határ	2	2	2	2	1	1	3	1x3	1,50	3,00
HNPI	10-13	8	8	7	4	4	6	2x1, 2x2	0,75	1,50
DINPI	8-9	8	7	5	4	4	5	3x1, 1x2	0,71	1,25
ANPI	5-6	5	5	5	3	2	3	1x1, 1x2	0,60	1,50
KMNPI	4-5	3	3	2	1	1	1	1x1	0,33	1,00
BFNPI	0-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-

2. táblázat: Meghiúsult parlagi sas költsékek, mortalitás és kézre kerülés 2004-ben

STÁDIUM	MEGHIÚSULT KÖLTÉSEK, MORTALITÁS, KÉZRE KERÜLÉS OKA	Meghiúsult költségi kísérletek száma	Elpusztult tojások és madarak minimális száma	Élve kézre került (ebből repatriált) madarak száma
Territóriumfoglalás 6 territóriumban (8%) nincs költségi kísérlet	Magányos madarak megfigyelve (M5, HS11, BE4, BE5, BK1)	- (5)	-	-
	Ismert fészket nem foglaló pár (GE2)	- (1)	-	-
Fészkeképítés 7 pár (10%) nem kezdett kotlani	Kotlásba nem kezdő, territóriumban tartózkodó ad. párok (BR3, HS20, BS4)	3	-	-
	Egyik ad. madár vsz. elpusztult kotlás előtt (BA1-hím, BR1)	2	2	-
	Kerecsenek elzavarják a fészkekről a párt (BE9)	1	-	-
	Koratavasszal fészket építő fiatal pár, később eltűnnek a territóriumából (J7)	1	-	-
Kotlás 17 költés (27%) meghiúsult, min. 33 elpusztult vagy terméketlen tojás	Tojásos korban ismeretlen okból tönkrement fészkekaljok (BR2, CH1, HS7, J3, J5, BE6, HV3, HV6)	8	12 (1x1,4x2, 3x2?)	-
	Viharban összetört tojások (<i>bizonyított</i> : SZ1, TK1, vsz.: Z2, MA1, HS12, J6, BK2)	7	10 (3x2,4x2?)	-
	Zavarás miatt elhagyott fészkekből 2 mentett tojás - egyik keltetőben elpusztul, a másik fiókaként repatriálva, sikeresen kirepül (CA2-HS1)	1	1	2 (1)
	Párból egyik madár vsz. steril – 3. éve 3 záptojás a fészkekben (HS3)	1	3 (1x3)	-
	Ki nem kelt tojások egy fióka mellett (B1, HS1, HS9, BS3, HV2)	-	7 (3x1,2x2)	-
	Fiókás korban ismeretlen okból meghiúsult fészkekaljok (B2, CS1, HS19)	3	4 (1x2,2x2?)	-
Fiókanevelés 5 költés (11%) meghiúsult, min. 11 elpusztult fióka	Viharban kiesett fióka (Z1, V:1 a másik fióka kirepül, HS17: visszahelyezve)	1	2 (2x1)	1 (1)
	Erdészeti zavarás miatt elpusztult fióka (Z3)	1	1	-
	Káinizmus – 2.éve ennél a párnál (CA1)	-	1	-
	2 fiókás fészkekalkjából az egyik fióka ismeretlen okból elpusztul (GE1, vsz. V1: 1 tokos toll)	-	2 (2x1)	-
	2 fiókás fészkekalkjából az egyik fióka eltűnik – mászásnyomok, vsz. kiszedték (HS8)	-	1	-
	MEGHIÚSULT KÖLTÉSI KÍSÉRLETEK ÖSSZESEN		29	45
1.éves madarak	Szlovák gyűrűs madár Szerbiában legyengül: elengedve műholdas adóval (Hves)	-	-	1 (1)
	Műholdadós madár kirepüléskor a Hernád árvízébe fullad (HV1)	-	1	-
Átszíneződő (2-5. éves) madarak	2003-ban fészkekből szedett, imprint 2.éves madár: vadróptetve rádióadóval (Nyírség-Hves)	-	-	1 (1)
	Áramütött vsz. 3.éves madár (Bükkalja)	-	1	-
	Vsz. vonat által elütött 3.éves magyar gyűrűs madár (Nagykuunság)	-	1	-
	Vsz. autó által elütött 4.éves magyar gyűrűs madár (Bodrogköz)	-	1	-
KÉZRE KERÜLT KIFEJLETT MADARAK ÖSSZESEN		-	4	2 (2)
MINDÖSSZESEN		29	49	5 (4)

Az emberi zavarás mellett (amelyet általában a legfontosabb kotlást veszélyeztető tényezőnek tartunk) 2004-ben rendkívül nagy kárt okoztak a májusi és nyár eleji viharok is (az összes idei veszteség mintegy 25%-át!). A gyakran jégesővel és óriási széllel járó viharos időjárás nagy valószínűséggel 7 tojásos fészekalj (min. 10 tojás) és 2 fióka pusztulását okozta. Különösen kritikus volt a helyzet a zempléni térségben, ahol a 14 kotlásba kezdő párból csak 6 lett sikeres, és a költések sikertelenségét 6 esetben (75%-ban!) nagy valószínűséggel viharok okozták.

A tavalyi évben 6 kifejlett madár is kézre került. Az egy bizonyított áramütéses eset mellett ebben az évben is előfordult két alkalommal, hogy kifejlett madarakat autó, illetve vonat ütött el, így – a 2003-as négy (!) ilyen esettel együtt – már az ismert egyik legjelentősebb arányú mortalitási tényezővé vált a járművekkel való ütközés. További vizsgálatok céljából begyűjtöttük a megtalált elpusztult vagy terméketlen tojások (13 egész és 10 héjtöredék), valamint az elpusztult madarak maradványait (6 fióka, 1 fiatal és 3 átszíneződő madár).

Jelenleg öt igen jelentős, valamint tíz további időszakos megtelepedési területen végeznek a Munkacsoport tagjai rendszeresen megfigyeléseket. Az öt legfontosabb terület mindegyikén (Észak-Békés, Hevesi-sík, Nagykunság, Mosoni-sík és Hajdúhát) rendszeresen előfordulhat 8-10 (elsősorban fiatal) parlagi sas gyülekezése. Az eddigi legtöbb egy helyen megfigyelt parlagi sast 2004. október 14-én találtuk Észak-Békésben, ahol egy néhány fából álló facsoport közvetlen környékén 15 fiatal és átszíneződő parlagi sas tartózkodott.

2004. január második hétvégéjén az MME Bükki Csoportja, az Üröm Környezet- és Természetvédelmi Egyesület és a BNP Hevesi Füves Puszták TK (*Tóth László és Borbáth Péter*) által közösen szervezett 11. Hevesi Sasszinkronnal párhuzamosan egy országos sasszinkront is meghirdettünk. Az összesen 126 önkéntes és nemzeti parki alkalmazott részvételével, 16 különböző régióban zajló felmérések eredményeképpen 210 rétisas, 4 szirti sas és 1 fekete sas mellett 53 parlagi sast is megfigyeltünk (összesen 268 sas példány).

Költési siker és túlélés növelése érdekében végzett akciók

Tizenhárom új műfészket helyeztünk ki parlagi sas élőhelyeken és mintegy 20, korábban parlagi sasok által is használt műfészket újítottunk fel. 2004-ben 9 parlagi sas pár foglalt mesterséges fészket (5 sikeres pártól 9 fióka repült ki).

Egy jászági pár esetében a rendkívül forgalmas helyre épült fészek eltávolítása mellett döntöttünk márciusban a kotlás megkezdése előtt. A párt sikerült egy biztonságosabb helyre csábítanunk, ahonnan 2 fiókát sikeresen ki is repítettek.

Egy belső-mátrai pár, valószínűleg a fészkek mellett végzett erdészeti beavatkozások miatt, leköltözött a 13,5 km-re levő cserhátaljai táplálkozó-területére. A korábbi tíz évben hegyvidéken mindig sikeresen költő pár a jóval zavartabb helyen épült síkvidéki fészket elhagyta közvetlenül a tojásrakás után. Miután megbizonyosodtunk, hogy a madarak nem járnak vissza a fészekre, begyűjtöttük a fészkekben talált két tojást (érdekes, hogy az elsőként lerakott tojás a fészkek alapjába teljesen be volt építve, míg a második normálisan a csészében feküdt). A tojásokat az MME besenyőtelki tűzokkeltetőjébe szállítottuk, amelyben a sastojásoknak megfelelő paraméterek mellett megkezdtük a keltetést. Az első tojásban fejlődő embrió ismeretlen okból elpusztult, azonban a másik tojás a keltetés 42. napján sikeresen kikelt. A fiókat egy hétig felváltva neveltük, majd két hétre *Dr. Fördös Zsolt*hoz került, végül háromhetes korában behelyeztük egy hevesi fészkekbe, ahol az egy eredeti fióka mellett két záptojás volt. Három hétig folyamatosan őriztettük a fészket, hetente egyszer ellenőriztük a fiókák állapotát, és fészekkamerával is figyeltük viselkedésüket. Mindkét fióka egészségesen kirepült, a szülőktől való függetlenedésüket, valamint diszperziójukat műholdas, illetve rádiós nyomkövetőkkel figyeltük.

Egy másik hevesi fészkek esetében szintén szerencsénk volt, és gyűrűzéskor megtaláltunk egy a fészkekből viharban kiesett egészséges fiókat, amelyet a szülők a földön etettek, így visszahelyezhettük a fészkekbe, ahonnan később sikeresen ki is repült.

Februárban egy második éves, imprint parlagi sas került kézre a Nyírségben. A madarat 2003-ban szedték ki egy általunk ismeretlen fészkekből feltehetően Hajdú-Bihar megyében, majd félve a felelősségre vonástól szabadon engedhették. A madarat fél évig tartottuk, míg teljesen ki nem vedlett, majd a „szokásos” hevesi elengedőhelyünkön vadróptettük. A kezdetben teljesen szelíd madár fokozatosan szokott hozzá a természetes környezethez, mialatt rádiós nyomkövető segítségével figyeltük a mozgását. A madár jelenleg is a vadróptető hely tágabb, mintegy tíz kilométeres térségében mozog, ahol folyamatosan kapcsolatban van más parlagi- és rétisasokkal, magától keres táplálékot és már nagy távolságból elkerüli az embert.

Szeptemberben egy szlovák gyűrűs parlagi sas legyengülve került kézre Szerbiában. A Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület (RPS) munkatársai decemberben Magyarországra hozták a madarat, ahol néhány napos megfigyelés után közösen elengedtük és mozgását azóta műholdas nyomkövetővel kísérjük nyomon.

2003/2004 és 2004/2005 telén is novembertől februárig rendszeresen hetente kétszer helyeztünk ki elpusztult állatokat (főleg fácán, mezei nyúl, birka) a fiatal madarak egyik legfontosabb telelőhelyére, melyből rétisasok társaságában rendszeresen táplálkoztak is.

Egy sikertelen kísérlet

A Zempléni-hegység Z3-as territóriumában egy bizonyítottan 17. éve használt fészeknél (jelenleg Magyarországon ez a leghosszabb ideje használt aktív parlagisas-fészek) ellenőrzéseink során a költési időben több alkalommal erdészeti munkák nyomaira bukkantunk. Bejelentéseink alapján a helyi tájegységvezető több alkalommal figyelmeztette a helyi erdészetet, hogy tartsák be a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság (BNPI) ajánlását, miszerint költési időben nem végezhetnek a fészek erdőrészletében munkákat. Mindezek ellenére áprilisban, májusban, majd végül júniusban az erdészet leszállította a fészek környékén télen letermelt faanyagot, valamint dózerrel megtolta a fészektől mintegy 30 és 40 méterre található erdészeti feltáró utakat, mellyel nagy valószínűséggel ők okozták az egyetlen kikelt fióka (és tavasszal az esetleges további tojások) pusztulását. A BNPI kivizsgálta feljelentésünket, azonban fényképeink, terepnaplóink, tanúvallomásaink, és a fióka bemutatott maradványai ellenére a BNPI véleménye szerint „nem volt megállapítható az ügyfél felelőssége”, és így megszüntette az eljárást, a Park ajánlását beismerően(!) négy alkalommal megsértő erdészettel szemben.

Ez az eset is felhívja a figyelmünket arra, hogy a jelenlegi jogi háttér (vagy a hivatásos természetvédelem jogérvényesítő képessége) nem nyújt megfelelő védelmet az országosan nem védett területen költő 55 parlagi sas pár – a hazai állomány 80%-a (!) – számára. Hiába a hazai és uniós fokozottan védett faji státusz, a költőterületek 70%-át (és így a fent említett fészket is) érintő, frissen kibírdetett Natura 2000 hálózat, ha az illetékes nemzeti park csak „ajánlásokat” fogalmazhat meg előírások helyett, és ezek megszegése semmilyen jogi következménnyel nem jár, még akkor sem, ha az közvetlenül a madarak és/vagy a legfontosabb élőhelyek pusztulását okozza.

Madarakat érő áramütések csökkentése

A 2004-es évben 9700 db szigetelőt gyártatott le az MME, amelyből 5300 db-ot az MME (LIFE-KvVM forrásból) finanszírozott, 4400 db-ot pedig az áramszolgáltatók (elsősorban DÉDÁSZ és TTTÁSZ) rendeltek meg. Térinformatikai módszerekkel elkészítettünk egy a parlagi sas szempontjából legkritikusabb vezetékszakaszokat ábrázoló térképet (az aktív fészkelőhelyek és időszakos megtelepedési területek 5 km-s körzetében) amely országosan mintegy 2300 km-nyi vezetékszakaszt jelent. Az MME által pályázati forrásból legyártatott szigetelők kihelyezése jelenleg folyamatban van, a szigetelések ütemezéséről az áramszolgáltatókkal egyeztetetünk, ahol az általunk kiválasztott szakaszokat kezeljük prioritásként.

A madarakat érő áramütések hosszú távú és tartós megoldása érdekében első lépésként elkészült két szakanyag. Az első szakanyag („Középfeszültségű oszlop-fejszerkezetek madárvédelmi megoldásai”) – amelyet az ELMŰ szakembere (Takács Géza) készített el a mi javaslataink alapján – részletesen tárgyalja a jelenleg Magyarországon használatban levő

valamennyi oszloptípus madárbarát szigetelési megoldásait. Az anyagot kiküldtük az összes nemzeti park igazgatóságának is, hogy a szigeteléseket ennek megfelelően írják elő és ellenőrizzék a jövőben. A második szakanyag („Középfeszültségű elektromos vezetékek és madárpusztulás Magyarországon”) a probléma hátterét mutatja be részletesen, valamint a hosszú távú megoldás lehetséges és szükséges lépéseit tárgyalja.

A célzott adatgyűjtés érdekében november első hétvégéjén az MME Monitoring Központjával országos elektromos oszlop felmérést szerveztünk, melyben 86 önkéntes vett részt. A felmérők 4067 oszlopot ellenőriztek le (ebből mintegy 2000 oszlopot Szabó Attila tagtársunk ellenőrzött, fizetett bejárások alkalmával) és összesen 33 madárfaj 581 elpusztult példányát találták meg, melyek között számos védett és fokozottan védett faj is volt (1 imm. parlagi sas mellett, pl. 3 kerecsen, 5 kék vércse, 1 pusztai ölyv, 7 szalakóta). A megtalált áramütött madarak eszmei értéke összesen 25'350'000Ft volt.

Az adatok birtokában decemberben „Az áram ára” címmel sajtókampányt kezdeményeztünk a nagyközönség tájékoztatása céljából, amelyen a Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter is részt vett.

Rádiós és műholdas nyomkövetés

2004-ben nyolc kifejlett fiókára és a szabadon engedett imprint madárra került rádiós (földi bemérésű) jeladó. A fiatal madarakat rendszeresen nyomon követjük a vevőkészülékek segítségével, amíg az általunk rendszeresen vizsgált területeken tartózkodnak. A 9 madárról összesen több mint 100 fix pontot sikerült rögzítenünk. A fiatal madarak kirepülésüket követően sok hasznos információval szolgált az öreg madarak mozgáskörzetét illetően is, amelyről korábban semmilyen információnk nem volt. Jelenleg 4 madár fordul meg több-kevesebb rendszerességgel a vizsgált területen belül.

Egy 2003-ban Heves megyében jelölt madár a következő év tavaszán rövid időn belül kétszer is „megjárta” a Mátra és Észak Békés megye közötti távot, meglátogatva több útjába eső parlagi sas revírt. Ezzel megerősítette a műholdas adókkal felszerelt madaraktól származó információt, miszerint az ivaréretlen madarak kedvelik ezt a „légi folyosót”. Egy másik szintén Heves megyében jelölt madár, a kirepülést követően nem sokkal, közel 100 km-es utat repült végig úgy, hogy késő délutánra ismét a fészek közvetlen közelébe visszatalált.

Két fiókát (Hevesi-sík és Hernád-völgy) és a nálunk szabadon engedett szlovák gyűrűs madarat jelöltük meg 2004-ben műholdas nyomkövetőkkel. Az egyik fióka kirepülés után közvetlenül elpusztult, nagy valószínűséggel befulladt a megáradt Hernád vizébe, ugyanis a

fészek környezetében kirepüléskor mintegy 1 km²-es egybefüggő mély vízborítás volt. A növényzet alatt levő tetemet *Lubomir Peske* cseh kollégánk segítségével, októberben találtuk meg. A másik fészekben jelölt madár az általunk tojásból keltetett majd repatriált fióka volt. Emellett még az év első felében a 2003-ban utolsóként megjelölt madárról is sok információ gyűlt össze, így az év végére a hat madárról már közel 1000 előfordulási helyet sikerült több-kevesebb pontossággal azonosítanunk.

Az elmúlt két évben nyomkövetőkkel felszerelt 16 madár (6 műholdas + 10 rádiós) rengeteg teljesen újszerű adatot szolgáltatott a madarak mozgáskörzetéről és diszperziós szokásairól, és sok, korábban nem ismert fontos élőhelyet sikerült segítségükkel behatárolnunk.

Élőhely-védelmi kezdeményezések

A LIFE program során el kívánunk készíteni olyan élőhely-kezelési javaslatokat, amelyek betar(ta)tásával a nemzeti park igazgatóságok és a természetvédelmi hatóságok biztosíthatják a legfontosabb parlagi sas élőhelyek minőségének fennmaradását, illetve javulását. A javaslatok elkészítéséhez az elmúlt 2 évben kiterjedt vizsgálatokat kezdtünk, amelyek során a legfontosabb élőhelyeken terepi felmérések és térinformatikai (GIS) módszerek segítségével feltérképeztük az egyes földhasználati módok, élőhelytípusok és veszélyeztető tényezők (pl. elektromos vezetékek) eloszlását, valamint a legfontosabb zsákmányfajok (hőrcsög, ürge, mezei nyúl és fácán) állománysűrűségét. A vizsgálatok során összevetjük az említett tényezőket a faj elterjedésével, illetve költési sikerével, valamint megpróbáljuk az EU csatlakozás várható közvetett hatásait (pl. földhasználat, infrastrukturális fejlesztések) is modellezni. A Természetvédelmi Hivatalnak minden évben jelezzük a Különleges Madárvédelmi Területeken (SPA) kívül eső parlagi sas párok elhelyezkedését és kezdeményezzük a legalább 2 párt stabilan eltartó területek hosszabb távon történő bevonását az SPA-k rendszerébe.

Egyedek genetikai azonosítása

A 1997 óta tartó szisztematikus tollgyűjtés tovább folytatódott 2004-ben, így további 520 db vedlett tollat (összesen 2790 db), valamint 33 db fiókából szedett pihetollat (összesen 91 db) gyűjtöttünk. A Hematológiai és Immunológiai Intézetben tovább folytattuk a tollak genetikai vizsgálatát és ezidáig mintegy 60 parlagi sas mintából készítettünk DNS-ujjlenyomatot és ivarmeghatározást. Első lépésként 17 különböző territóriumban hasonlítottuk össze a költő madarakat a 2002 és 2003-as években. Az első évben azonosított 18 madárból (15 tojó, 3 hím) 4

példány (3 tojó, 1 hím) kicserélődött a következő évre. Ez 22%-os kicserélődési rátát jelent, amely mintegy négyszerese a hasonló ragadozómadaraknál szokásos mértéknek, így reméljük ez az eredmény a kis mintaszámmal (és esetleg a territóriumok közötti átrendeződéssel) magyarázható és nem a költő madarak rendkívül magas mortalitási arányával. A vizsgálatokat több évre és több párra is kiterjesztjük 2005-ben, így remélhetőleg pontosabb képet kapunk a költő madarak valódi kicserélődési rátájáról.

Ismeretterjesztés a nagyközönség és az érdekcsoportok számára

A nagyközönség tájékoztatása céljából 2004-ben hat alkalommal adtunk közre sajtóhírt, három sajtótájékoztatót tartottunk és számos riportot adtunk, amelyek hatására minimum mintegy 150 alkalommal szerepeltünk a legkülönbözőbb médiákban. Kihelyeztünk öt program-ismertető táblát, valamint további öt tábla kihelyezése folyamatban van. Kis változtatásokat csináltunk a program saját honlapján (www.imperialeagle.hu). Munkacsoportunk kérésére 2005-ben a parlasi sas lett az év madara, amelyhez előre plakátot és kártyanaptárt készítettünk, valamint folyamatban van egy tíz oldalas ismeretterjesztő kiadvány kiadása is.

A terepi munkák során a munkacsoport tagjai kapcsolatba léptek a helyi fontosabb érdekcsoportok (mezőgazdászok, erdészek, vadászok) képviselőivel, valamint 14 előadást tartottunk az MME parlagisas-védelmi programjáról és az együttműködés lehetőségeiről (mintegy 600 fő részére). A program legfontosabb eredményeit több alkalommal közzétettük a hazai és nemzetközi szakmai levelezőlistákon.

Nemzetközi kapcsolatok

Munkacsoportunk 4 tagja részt vett a 2004. decemberében a „Szteppi Madarak Védelme és Ökológiája” címmel rendezett konferencián Leridában (Spanyolország), ahol előadást tartottunk a hegy- és síkvidéki parlasi sasok eltérő költési sikeréről és táplálkozási szokásairól.

Az év során nyolc alkalommal tartottunk megbeszélést vagy közös terepbejárást a Szlovák Ragadozómadár-védelmi Egyesület (RPS, volt SVODAS) munkatársaival a LIFE programjaink közötti szorosabb együttműködés érdekében.

A Munkacsoportunk által működtetett a nemzetközi parlasi sas levelező listának jelenleg 20 országból 46 tagja van és 2004-ben mintegy 40 levelet küldtek rá.